

4.3. Забезпечення продовольчої безпеки на основі глобальної інституалізації та розширення діяльності міжнародних організацій

Нинішнє становище, в якому перебувають сільське господарство і переробні галузі світового господарства, визначено як посткризове. Глобальна фінансово-економічна і соціальна криза супроводжується значним спадом сільськогосподарського виробництва та зниженням продовольства в розрахунку на душу населення. За часи функціонування міжнародних регуляторних організацій нагромаджено великий аналітичний матеріал про причини кризи в аграрному секторі та шляхи виходу з неї.

В.М. Шкаберін, який проаналізував світові тенденції забезпечення продовольчої безпеки, зазначає, що можна назвати такі особливості аграрної політики: сільське виробництво в більшості країн здійснюється переважно фермерськими господарствами; другою суттєвою особливістю аграрного сектору є використання землі як засобу виробництва; сільськогосподарське виробництво вкрай залежне від природних умов; можливість диверсифікації продукції сільського господарства дуже обмежена; кінцевим продуктом сільськогосподарського виробництва є сировина для промислової переробки і продовольство; попит на сільськогосподарські і продовольчі товари є еластичним залежно від доходу; низька еластичність попиту на сільськогосподарську продукцію породжує так звану довгострокову фермерську проблему; цінова нееластичність попиту на сільськогосподарську продукцію в сукупності з великою залежністю аграрного виробництва від природного чинника і конкуренцією виробників зумовлює короткострокову фермерську проблему [7].

Фізично ці структурні тенденції необхідності забезпечення продовольчої безпеки обумовлені, на думку О.Г. Макаруча, такими негативними факторами: низькі загальносвітові темпи нарощування виробництва відносно щорічного зростання населення; зростання цін на енергоносії, що призводить до підвищення собівартості продукції; нестача земельних та водних ресурсів; низький рівень вкладення інвестицій в аграрну науку і технології; нарощування проблем голоду і недоїдання. Водночас до цих проблем слід віднести зростання виробництва біопалива, яке потребує використання площ орних земель, що відповідно призводить до відведення їх не під продовольчі цілі [5, с. 57].

Радикальну думку щодо подальшого економічного розвитку АПК багатьох країн світу висловлює професор А.С. Лисецький: «Останнім часом відбулася різка зміна пріоритетів аграрної політики розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні. Якщо на початку реформ йшлося про переваги спеціалізованого фермерського господарства, що базується на приватній власності на землю, то нині – про повернення до державної підтримки великих товаровиробників у сільському господарстві» [4, с.60]. На наш погляд, виявилось, що ринкова система не

може вирішити сукупність завдань відтворення продуктивних сил галузі, проблеми закупки продукції та соціально-економічного розвитку села.

Тенденції, що набули стійкого характеру та висвітлили основні причини, які викликали кризовий стан аграрної економіки, сформулював Т.О. Зінчук: зниження дієвості в багатьох країнах ЦСЄ нормативно-правової бази розвитку АПК, запровадженої у середині 90-х рр. XX ст.; повільні темпи реформування майнових і земельних відносин на селі та формування ефективних структур господарювання; нежиттєздатність колективної форми власності в сучасних умовах, хронічна збитковість і повна збанкрутілість господарств суспільного сектору; надмірний податковий і кредитний тиск на сільськогосподарських виробників; недооцінка владними структурами багатьох країн світового досвіду щодо необхідності розпочати перебудову з сільського господарства як пріоритетного та важливого сектору світової економіки; непривабливість інвестиційного клімату, зумовлена «непрозорим» режимом міжнародної торгівлі; відсутність ефективних структур господарювання [3, с. 60].

Остання проблема є інституційною і тісно пов'язаною з тематикою нашого дослідження, тому що до ефективних структур господарювання в аграрному секторі економіки слід віднести, як інститути в цілому (національні та наднаціональні), так і міжнародні організації, відповідно до шляхів вирішення означених проблем слід додати поширення діяльності міжнародних організацій, які охоплюють практично всі сфери діяльності інституційного регулювання аграрної економіки.

Міжнародні організації, що сприяють регулюванню процесів забезпечення продовольчої безпеки, подано в табл. 1.

Пошук нової парадигми розвитку аграрної економіки відбувається в умовах, коли розвинені країни ЄС, США та Канада є традиційними конкурентами на світових ринках продовольства. Ці країни обіцяють скоротити державну підтримку фермерів лише в середньостроковій перспективі. У цей період стара ліберальна політика стосовно села є згубною. Не можна ігнорувати тезу економічної теорії про те, що сільське господарство – проблемна галузь, яка функціонує в умовах нестабільності та економічної незбалансованості. Причинами нестабільності є, по-перше, наслідки дії природно-кліматичних і біологічних факторів, а по-друге, низька еластичність попиту та пропозиції на ринках продовольства. Кон'юнктура світового ринку нестабільна, тому проблема розвитку та здійснення програми заходів щодо підтримки експорту країни на світовому ринку за умов його глобалізації, збільшення або принаймні збереження його питомої ваги у світовій торгівлі є особливо актуальною. Як зазначає В.І. Губенко: «обсяги і структура експорту країни безпосередньо залежать від її потенціалу, який можна визначити як максимальну здатність національної економіки при певному розвитку продуктивних сил випускати товари і надавати послуги, конкурентоспроможні на зовнішніх ринках» [1, с. 66].

Таблиця 1

Форми діяльності міжнародних організацій в забезпеченні продовольчої безпеки

Організація	Мета	Напрями реалізації
FAO	Зменшення гостроти проблеми бідності і голоду у світі шляхом сприяння розвитку сільського господарства, поліпшенню харчування і вирішення проблеми продовольчої безпеки - доступності всім і завжди харчування, необхідного для активного та здорового життя. FAO діє як нейтральний форум, а також як джерело знання та інформації. Допомагає країнам, що розвиваються, і країнам в перехідному періоді модернізувати і поліпшити сільське господарство	FAO допомагає країнам готуватися до можливого виникнення кризового стану з продовольством і, в разі необхідності, передбачають надання допомоги. FAO одночасно здійснює на місцях близько 1800 заходів. Реалізовані за допомогою FAO проекти щорічно привертають від установ і держав більше ніж 2 млрд дол. США, що вкладаються в розвиток сільського господарства
WTO	- Підвищення життєвого рівня; забезпечення повної зайнятості; постійне зростання доходів і ефективного попиту; оптимальне використання світових ресурсів; і збереження навколишнього середовища; забезпечення для країн, що розвиваються, і найменш розвинених країн такої участі в міжнародній торгівлі	Регулювання міжнародної торгівлі в рамках СОТ здійснюється на базі основних правил і принципів, серед яких одним з найважливіших є принцип недискримінації. Він означає, що всі контрактні сторони-члени СОТ зобов'язані надавати одна одній однаково сприятливі умови. Жодна країна не повинна робити винятки для іншої або застосовувати щодо неї дискримінаційний підхід.
APRI	Вивчення основних ринків збуту та аналіз впливу узгодження альтернативних стратегій і зовнішніх чинників на наслідки для виробництва, використання форм і роздрібних цін, доходів фермерських господарств, торгівлі і державних витрат. Визначення ефективних інструментів управління ризиками для рослинництва та тваринництва виробників	Оцінка пропозицій, попиту і політичних чинників, які впливають на короткострокові та довгострокові перспективи торгівлі. Роз'яснювальна робота з громадськістю розуміння громадськості про торгівлю сільськогосподарською продукцією, наприклад, за участю Європейського Союзу, Китаю та Індії

Продовж.табл. 1

IATP	Розробка альтернативних економічних моделей, які включають чисті джерела енергії, такі як енергія вітру та біопаливо, що стане стимулом для розвитку сільських районів. Заохочення землевласників створення кооперативів, які сприяють сталому лісокористуванню. Розробка технологій для зелених підприємств і фермерських господарств, які зменшують токсичні стоки	Аналіз використання інноваційних технологій у сільському господарстві та аквакультури при обмеженні викиду ртуті та інших токсичних забруднюючих речовин, які потрапляють на сільськогосподарські угіддя та продукти харчування. Моніторинг IATP впливу генетично модифікованих культур на довкілля, здоров'я людини і фермерських доходів
IFPRI I	Мета IFPRI ґрунтується на трьох стовпах: досліджень, зміцнення потенціалу та політики комунікації. Дослідженням підлягають сфери продуктивності врожаю, продуктивності тварин і деградації довкілля, управління водними ресурсами, землею, права власності, колективних дій, стійкої інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, вплив зміни клімату на бідних фермерів, проблеми і можливості біотехнології, продовольчої безпеки, поживних мікроелементів, програми	Фінансування політичних досліджень через сотні публікацій, бюлетенів, конференцій та інших ініціатив. Аналіз сільськогосподарських реформ ринку, торгової політики в контексті сільського господарства, інституціональної ефективності, диверсифікації доходів, післязбиральної діяльності, агропромисловості. Розвиток міжнародної торгівлі. Підтримка урядів у розробці та здійсненні стратегії розвитку. Подальша робота включає в себе дослідження сільськогосподарських

Якщо розглядати стан, економічний розвиток і зовнішньоекономічний розвиток аграрного комплексу, то стає зрозумілим, що наша країна посідає не відповідні її економічному потенціалу місця.

Головні напрями активізації зовнішньоекономічної діяльності та реалізації експортного потенціалу АПК України на думку В.І Губенка, такі: формування ефективного власника в АПК; утвердження сучасних економічних механізмів в усіх його підрозділах; налагодження політичних взаємовідносин як важливої умови розвитку зовнішньоекономічних зв'язків з різними країнами, активізація інвестиційної діяльності; розширення експортно-орієнтованих виробництв і зменшення імпорто-залежності АПК України; запровадження сучасної системи стандартизації і сертифікації відповідно до міжнародних вимог [1, с. 68].

Слід повністю погодитися з цим науковцем та зазначити, що у світовій аграрній економіці застосування стандартів, або їх окремих положень, як окремого інституту регулювання є обов'язковим: для всіх суб'єктів господарювання; для учасників угоди (контракту) на розроблення,

виготовлення чи постачання продукції, якщо у ній (ньому) є посилання на певні стандарти; для виробника чи постачальника продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції певним стандартам чи зазначив позначення цих стандартів у її маркуванні; для виробника чи постачальника, якщо його продукція сертифікована щодо дотримання вимог стандартів [7, с. 5].

Таким чином, під час аналізу теоретичних концепцій взаємозв'язку глобальної інституалізації та забезпечення продовольчої безпеки виявлено, що стандартизація сільськогосподарської продукції та продуктів харчування є одним з головних чинників забезпечення продовольчої безпеки. Цим питанням опікується значна кількість міжнародних організацій (табл. 2).

Таблиця 2

Форми діяльності міжнародних організацій в забезпеченні стандартизації як чинника продовольчої безпеки

Організація	Характеристика і мета	Напрями реалізації
ISO	Координація питань стандартизації у всіх головних напрямках розвитку та функціонування сучасної економіки, в тому числі у сфері аграрної економіки, продовольчої (харчової) безпеки	Заходи, які сприяють координації та уніфікації національних стандартів; розробка та затвердження міжнародних стандартів; обмін інформацією з проблем стандартизації; співробітництво з іншими спорідненими за спрямуванням міжнародними організаціями; має консультативний статус ООН і є найбільшою міжнародною організацією в галузі стандартизації з широкого кола питань, члени якої національні нормативні структури
CAC	Впровадження спільної програми стандартів на харчові продукти	Захист здоров'я споживача і гарантування чесної торгівлі продовольством; сприяння координації робіт з харчових стандартів, які проводяться міжнародними урядовими та неурядовими організаціями; визначення пріоритетів, ініціювання та керівництво підготовкою проектів стандартів через і за допомогою відповідних організацій; остаточне редагування стандартів і після прийняття їх урядами публікація в Кодексі Аліментаріус; удосконалення опублікованих стандартів після відповідного перегляду

UNECE	Розвиток економічної діяльності та закріплення економічних зв'язків всередині регіону, між регіоном та рештою світу	Є регіональним форумом для розробки конвенцій, норм та стандартів з метою гармонізації дій та полегшення обміну думками між державами-членами; гарантування безпеки споживачам, охорона довкілля, спрощення процедури торгівлі, а також сприяння більшій єдності держав – членів усередині регіону та їх більшої інтеграції у світову економіку; розробка стандартів в основному на продукцію, яка швидко псується та на необроблену продукцію, що є сировиною; підтримання загальної для всіх країн Західної Європи концепції розвиненої держави, зобов'язаної узгоджувати демократичні, соціальні й культурні інтереси суспільства з ринковою економікою
CEN	Координації зусиль організацій зі стандартизації документів Європейського Союзу	Розробка європейських стандартів, які є чинними в країнах ЄС

Найважливіші результати та наочні переваги стандартизації полягають у дотриманні відповідності продукції, процесів та послуг їх призначенню та вимогам безпеки, усуненні перешкод у торгівлі та сприянні науково-технічній співпраці. Це досягається встановленням у нормативних документах оптимальних правил, вимог, загальних принципів чи характеристик щодо: безпеки продукції, процесів та послуг для життя, здоров'я та майна людей, захисту природного довкілля; якості продукції, процесів та послуг відповідно до розвитку науки, техніки, технологій і потреб населення; технічної та інформаційної сумісності, уніфікації, взаємозамінності; однаковості, повторюваності та відтворюваності вимірів сільськогосподарської продукції; економії усіх видів ресурсів та ощадливого їх використання, поліпшення техніко-економічних показників виробництва; безпеки господарських об'єктів, складних технічних систем з урахуванням допустимого ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій.

Сучасна стандартизація ґрунтується на таких основних принципах: урахування рівня розвитку науки і техніки, екологічних вимог; економічна доцільність і ефективність для виробника та суспільна вигода; залучення до розробки всіх зацікавлених; прийняття стандартів за умови консенсусу, тобто за відсутності слушних заперечень щодо важливих

питань у більшості зацікавлених сторін; відкритість інформації про чинні стандарти і програми робіт; однозначність, зрозумілість, несуперечливість та обґрунтованість вимог НД і можливість їх перевірки.

Масштаби діяльності цих організацій з питань забезпечення продовольчої безпеки підтверджуються дослідженнями професора Л.М. Хомічака [7], який проаналізував міжнародну нормативну базу за основними групами харчових продуктів та продукції їх переробки: молоко, м'ясо, риба та морепродукти, зерно, овочі, фрукти – з урахуванням кількісної характеристики наявних міжнародних стандартів на харчову продукцію, методів контролю та інші об'єкти.

Таблиця 3
Міжнародні та європейські стандарти на харчову продукцію та методи контролю

Назва продукції	Продукція		Методи контролю		Інші стандарти		Загальна кількість
	ISO	EN	ISO	EN	ISO	EN	
Технологічні процеси	1	-	4	1	7	4	12/15
Харчові продукти	-	-	1	14	1	-	2/14
Загальні методи контролю	-	-	14	60	-	-	14/60
Зернові, бобові та продукти переробки	3	-	47	-	7	-	57/0
Фрукти, овочі	2	-	41	-	5	-	48/0
Овочі, продукти їх переробки	-	-	2	15	33	-	41/15
Молоко, молочні продукти	-	-	168	81	24	-	26/15
М'ясо, м'ясні продукти (67.120)	-	40	19	16	2	-	170/81
Прянощі, приправи, харчові добавки	42	10	27	10	-	-	19/20
Продукти дитячого харчування	-	-	2	-	-	-	0/2
Сенсорний аналіз	-	-	28	4	3	3	37/7
Матеріали в контактi з харчовими продуктами	8	23	8	73	-	1	16/97
М'ясо, м'ясні продукти (67.250)	-	40	19	16	-	-	19/20
Устаткування для харчової промисловості	12	-	3	-	-	50	15/50
УСЬОГО	74	37	364	291	84	62	522/390

Згідно з даними аналізу матеріалів станом на 1 січня 2010 р. встановлено, що загальна кількість стандартів ISO щодо харчових продуктів – 522, EN (Європейських стандартів) – 390. Стандарти на продукцію становлять 14 % від загальної кількості стандартів ISO та 17,5

% від стандартів EN. Переважають стандарти ISO на прянощі, приправи та харчові добавки, а нормативи EN – на м'ясо і вироби з нього та матеріали для харчової промисловості. Пріоритетними є вимоги на методи контролю за показниками якості і безпеки харчових продуктів, відповідно ISO – 70 % та EN – 68 % від загальної кількості.

Досліджуючи діяльність міжнародних організацій в аграрній сфері, академік УААН, П.Т. Саблук наводить основні детермінанти сучасного стану аграрної економіки: низька ефективність сільськогосподарського виробництва поки що не забезпечує розширеного відтворення; відбувається деіндустріалізація сільського господарства; стратегічним завданням аграрної політики держави в економічній сфері є, насамперед, формування ефективного конкурентоспроможного агропромислового виробництва, здатного забезпечувати продовольчу безпеку країни та нарощування експорту окремих видів сільськогосподарської продукції й продовольства; у галузях рослинництва особливого значення набуває нарощування товарних обсягів зерна, соняшнику, цукрових буряків, кормових культур, продукції овочівництва, баштанництва, виноградарства та садівництва; на державному рівні потрібно підтримувати технологічне переозброєння переробної промисловості, впроваджувати спрощені процеси в результаті застосування імпортного устаткування; формування і функціонування внутрішнього аграрного ринку та його інфраструктури, створення ефективної маркетингової мережі руху сільськогосподарської продукції від виробника до споживача; розробка і реалізація на державному й регіональному рівнях цільової продуктової програми; фінансове забезпечення підприємств АПК; вдосконалення діючої системи оподаткування аграрного сектору; страховий захист сільськогосподарського виробництва; удосконалення управління АПК; – розвиток сільських територій [6, с. 4-18].

Л.А. Євчук конкретизує користь, яку може принести вступ до такої авторитетної міжнародної організації, як СОТ. До таких позитивних процесів, що почнуть розвиватися в умовах СОТ, науковець відносить: розвиток торговельно-економічних відносин з іноземними партнерами; професійне вирішення міжнародних торговельних спорів; суттєве збільшення іноземних інвестицій в агропромисловий комплекс; розширення можливостей пошуку потенційних іноземних партнерів для спільної діяльності; нарощування експортного потенціалу та підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного АПК на світових ринках [2, с. 157].

У цілому, узагальнюючи вплив діяльності міжнародних організацій на розвиток АПК, можна визначити вплив міжнародних організацій на забезпечення продовольчої безпеки (рис. 1).

О. Бородіна наголошує, що «...членство в СОТ, наступне приєднання до зони вільної торгівлі з ЄС і набуття статусу асоційованого члена не означають простої зміни тарифів, цін, обсягів субсидій, – вимагатиметься інституційна реформа величезного масштабу» [3, с. 100].

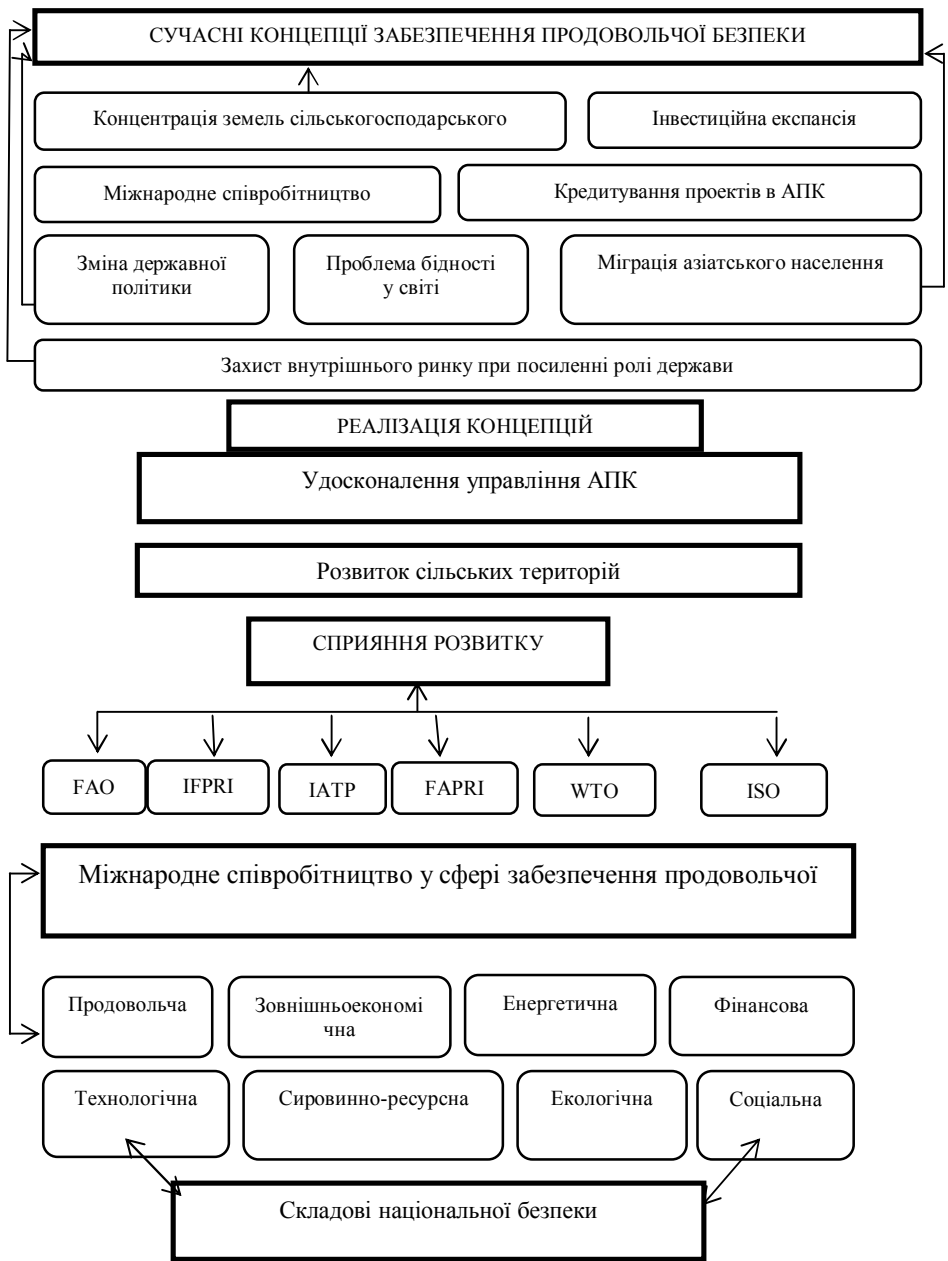

Рис. 1. Реалізація форм діяльності міжнародних організацій в забезпеченні продовольчої безпеки

Інакше на нинішні проблеми економічного розвитку аграрної економіки дивиться М.Я. Дем'яненко, який означає такі стратегічні напрями розвитку АПК в умов членства в СОТ: підтримка прибутковості аграрної сфери економіки на рівні середньої норми прибутку економіки України шляхом проведення ефективної антимонопольної політики, регулювання цін на продукцію природних монополій і регулювання пропорцій внутрішнього й міжгалузевого обміну; активне стимулювання інтеграційних процесів, об'єднання і кооперування капіталів, пільгове залучення коштів на інвестування базової галузі; введення механізмів мінімальних гарантованих цін, державних інтервенцій і державних заставних операцій; підвищення платоспроможного попиту населення; підвищення купівельної спроможності безпосередніх сільськогосподарських товаровиробників на основі розвитку і вдосконалення лізингу техніки і товарного кредиту; надання допомоги робітникам в адаптації до ринкових умов і сприяння розвитку ринкової інфраструктури; зважена протекціоністська політика з метою захисту вітчизняних сільськогосподарських виробників від нерівної конкуренції імпортованих товарів на вітчизняному ринку; забезпечення села доступними кредитами, враховуючи його специфіку [1].

Є особливо доцільним прокоментувати останні три напрями розвитку аграрної економіки на прикладі іноземного досвіду регуляції цих процесів в умовах СОТ. О.І. Гойчук в роботі «Агропродовольча стратегія США» наводить такі дані, що вказують на значну актуальність розвитку цих напрямів: « У США... до 1996 року на підтримку фермерів (продуктову та підтримку доходів) витрачалось у середньому на рік 28 млрд дол. США, або майже 5 % усіх бюджетних коштів.

З 1996 року, – членством у СОТ, – продуктова підтримка фермерів складає близько 5 млрд дол. США, у середньому на рік («жовтий коштик»), тоді як тільки продовольча допомога населенню перевищує 45 млрд дол. США і становить 6,5 % всіх бюджетних коштів («зелений коштик»). Підтримка надається населенню з низькими доходами (близько 31 млн осіб – 11 % населення). За продовольчими державними програмами майже 24 млн школярів, 50 % усіх немовлят і 25 % дітей у віці від 1 до 4 років забезпечуються безплатними сніданками і обідами» [3, с. 45].

Навіть при реалізації найближчим часом таких заходів країни трансформаційної економіки як виробники продовольчої продукції поступають місцем не тільки на світових ринках, але й на власному аналогічному імпортованим товарам з причин «різних вагових категорій» учасників ринку. Н.В. Бутенко стверджує, що впливові держави в жорсткій конкурентній боротьбі з кожним днем посилюють свої конкурентні переваги за рахунок концентрації капіталів, зокрема диверсифікації капіталів через інтеграцію виробництва в споріднені та інші галузі. З об'єднанням капіталів посилюються як їх конкурентні

можливості, ФАО, так і конкурентні переваги за рахунок поліпшення фінансових показників і транснаціональної диверсифікації [1, с. 28].

Можливі методи протидії цим процесам пропонує Президент Української академії аграрних наук М.В. Зубець. Він вказує на два головних напрями розвитку економіки АПК. По-перше у селянина повинна бути впевненість у реалізації вирощеної ним продукції за прийнятною ціною. Основна ідея – «єдина Аграрна біржа із мережею філіалів і брокерських контор» [53, с. 52]. Роботу біржі має контролювати держава, як це робить Державна комісія з товарної ф'ючерсної торгівлі в США, але ж це має бути селянська структура, оскільки іншого шляху захистити інтереси селян не існує. З цього випливає другий напрям реформування структури аграрної економіки. Зрозуміло, що реально з біржами можуть співпрацювати великі товарні господарства, дрібні ж і середні виробники для формування товарних партій продукції мають об'єднуватися в кооперативи. Кооперативні об'єднання є реальним шляхом функціонування дрібних і середніх господарюючих структур після вступу до СОТ, становище яких різко погіршиться, а їх частка в товарному виробництві досягає 70 – 80 % [4, с. 53].

Одна з проблем розвитку аграрної економіки – інноваційний розвиток. Якщо виводити аграрну галузь на новий світовий рівень, необхідно створити умови для впровадження інновацій. Експортно-орієнтовані галузі повинні мати достатній рівень наукового забезпечення. О. Школьнік наводить як приклад успішного розв'язання проблем загальнонаціонального пріоритетного значення діяльність такої національної організації, як служба аграрних досліджень при Міністерстві сільського господарства США. Завданням цього підрозділу є підтримання конкурентоспроможності та економічний розвиток аграрного сектору в умовах глобалізації, поліпшення якості природних ресурсів і довкілля, забезпечення пропозиції високоякісного продовольства, задоволення потреб вітчизняних споживачів у поживних речовинах, гарантування належних економічних умов для розвитку сільських громад. Відповідну науково-дослідну роботу тут здійснюють близько 100 національних лабораторій. Як результат, кожний долар, витрачений на аграрні дослідження, приносить, щонайменше 1,35 дол. США прибутку [7, с. 56].

І.Г. Кириленко, спираючись на розрахунки, вбачає основний шлях реструктуризації виробництва в АПК у розвитку виробництва продукції тваринництва. Він наводить приклад, що 1 т фуражного зерна на світовому ринку коштує близько 80 дол. США, а 1 т свинини в живій вазі – понад 2000 дол. США. На виробництво 1 т свинини кращі господарства витрачають близько 4 – 5 т зернофуражу. Простий розрахунок переконливо свідчить про набагато більшу вигоду використання зерна через виробництво м'яса або молока. Автор вважає, що «Вихід криється у диверсифікації сільськогосподарського виробництва, укрупненні масивів землі в обробку в одних руках, інтеграції з переробкою, пільговому довгостроковому кредитуванню» [5, с. 69].

Провівши комплексне статистичне дослідження аграрної економіки України А.С. Лисецький доходить аналогічних висновків: великі товаровиробники мають високий рівень конкурентоспроможності навіть за середнього рівня інтенсивності використання продуктивних сил; спроможність до самофінансування в конкурентному ринковому середовищі мають далеко не всі товарні сільськогосподарські підприємства; формування конкурентоспроможного сільського господарства розглядається з позицій структури вартості продукції рослинництва; одним із критеріїв конкурентоспроможності аграрного виробництва України на світовому ринку є наявність експортного потенціалу і стабільність цін попиту. Що стосується основних видів продукції рослинництва, то такі оцінки є позитивними, але не однозначними [4, с. 55].

Важливим аспектом забезпечення продовольчої безпеки, який лежить в основі розвитку світової аграрної економіки є технічні можливості зберігання продовольства. Ці можливості, у свою чергу, можна розділити на наявність технологій з переробки аграрної продукції та можливості зберігання продукції. Будь-яка країна зі сприятливими кліматичними умовами маючи високий потенціал АПК і розвинуте промислове виробництво у сфері харчових технологій, в змозі не тільки забезпечити продовольчу безпеку власного населення, але й здійснювати експорт харчової сировини і готових продуктів. Проте для забезпечення такої стратегії потрібні не тільки обсяги виробництва, але й наявність розвиненої системи зберігання продовольчих запасів.

А.Ю. Лагутін робить такі висновки, що «зменшення загальної місткості системи зберігання продовольчих запасів примушує виробників здійснювати або зростання експорту власної продукції, або зменшення обсягів виробництва, оскільки без застосування технологій тривале зберігання з метою поступової переробки або реалізації, а в багатьох випадках і короткочасне зберігання – неможливе» [5, с. 42].

Відповідно до пропозицій авторів ***розроблено структуру забезпечення продовольчої безпеки на основі пріоритетів технологій зберігання та переробки сільськогосподарської продукції*** (рис. 2).

Міжнародні інституції у своїй діяльності враховують аспекти, пов'язані з довготерміновим зберіганням продовольчої продукції. Серед таких інституцій найбільшу увагу цьому питанню приділяє, мабуть, ФАО, який розробив рекомендації та норми щодо містких можливостей зберігання продукції у країнах. Наприклад, значення питомої місткості, за рекомендацією ФАО, становить від 95 до 125 кг на людину. Ця цифра є однією зі складових продовольчої безпеки в окремії країні.

Таким чином, належні позиції для економічного розвитку для вітчизняних підприємств АПК в умовах глобального економічного середовища можуть бути забезпечені шляхом прискорення процесів формування організаційно-технічної бази експортноорієнтованої системи продовольчого маркетингу, підвищення рівня наукового забезпечення

аграрної сфери, посилення науково обґрунтованих вимог до якісних характеристик сільськогосподарської продукції, втілення в життя урядових заходів щодо стимулювання збуту продовольства на внутрішньому та зовнішньому ринках, створення служб сприяння розвитку сільського підприємництва, зміцнення ринкової влади сільськогосподарських виробників в умовах членства в СОТ.

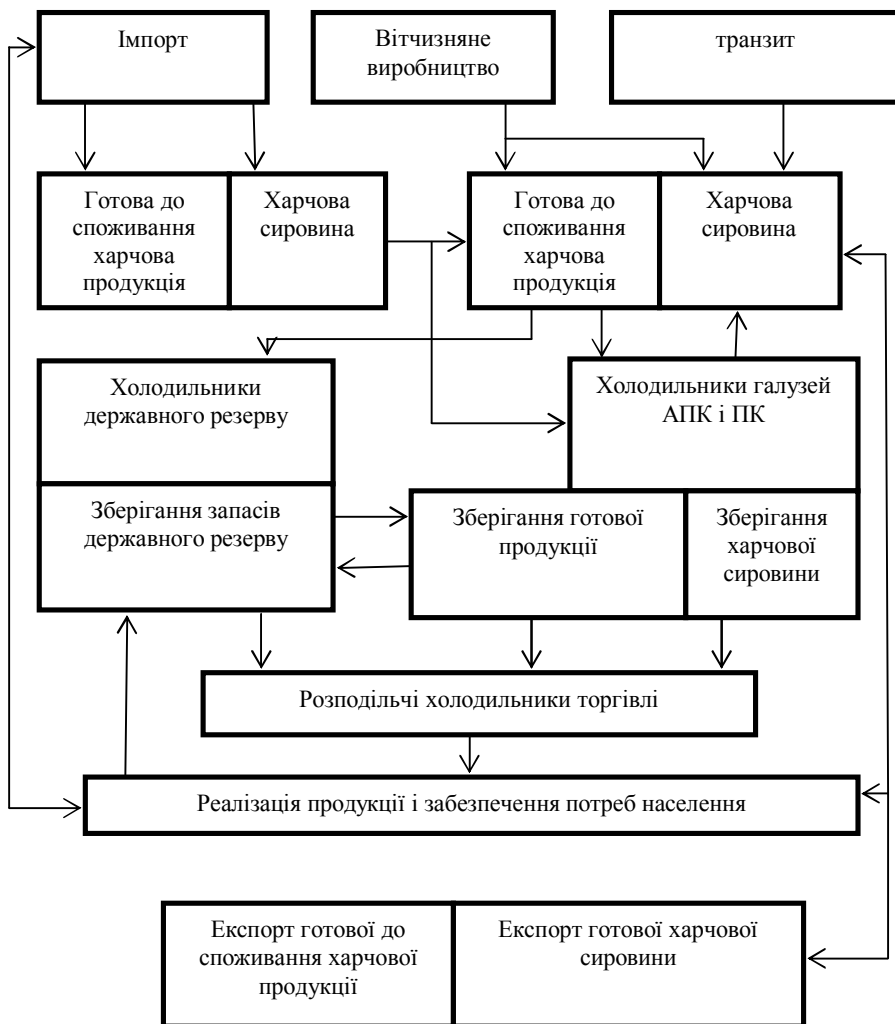

Рис.2. Зберігання та переробка сільськогосподарської продукції

Інтеграція сільського господарства України у світовий економічний простір може бути здійснена за рахунок запозичення міжнародного досвіду використання коштів Європейського фонду розвитку сільських територій. Україна повинна домогтися участі у фінансуванні з цього фонду. Для цього необхідно науково обґрунтувати та надати такі матеріали: оцінку економічної та суспільної ситуації й стану природного середовища; стратегію, обрану країною для спільної дії з ЄС, відповідно до визначених ЄС стратегічних цілей; територіальні, тематичні та секторні пріоритети, а також кількісні параметри для моніторингу та оцінки; опис головних програм РСТ, за допомогою яких здійснюватиметься стратегія в країні; інструментами співпраці з ЄС [1, с. 64 – 66].

Вагомий методологічний внесок у розвиток теорії адаптації АПК України до світових вимог на основі співробітництва з міжнародними організаціями зробила О.П. Бородіна. Вона поділяє еволюцію процесу економічного розвитку сільського господарства України на три етапи[2, с. 98]: на першому етапі було частково лібералізовано ціни на агропродовольчу продукцію, значно скорочено масштаби державного замовлення, припинено планування обсягів виробництва, скасовано продовольчі субсидії і привілеї аграрному сектору, хоча агропродовольчу сферу характеризувала цілковита непристосованість до функціонування в ринкових умовах; на другому етапі в умовах макроекономічної стабілізації з набуттям досвіду і розуміння механізмів роботи ринку агропродовольча політика дедалі більше копіює протекціоністські заходи єдиної аграрної політики ЄС, що використовувались до 90-х рр. ХХ ст.; членство в СОТ слід розглядати як початок третього етапу аграрної політики незалежної України. Воно надає країні шанс максимально нейтралізувати вплив непередбачених формальних та неформальних інститутів і поступово запровадити досконалі механізми регулювання в агрофері.

Список джерел

1. Губенко В.І. Харчова промисловість: внутрішні і зовнішньоекономічні проблеми галузі та механізм адаптації при вступі до СОТ / В.І. Губенко // Держава та регіони. Сер. : «Економіка та підприємництво. – Запоріжжя, 2005. – № 4. – С. 65-70.
2. Євчук Л.А. Вступ до СОТ: необхідність та очікувані результати / Л.А. Євчук // Економіка АПК. – 2003. – № 7. – С. 156–160.
3. Зінчук Т. Аграрна політика України: можливості та перспективи інтеграції до ЄС / Т. Зінчук // Економіка України. – № 12. – 2003. – С.58 – 66.
3. Лисецький А. Аграрний сектор України: адаптивний саморозвиток і глобальні виклики у регіональному вимірі / А. Лисецький, М. Соломко, І. Думіч // Економіка України. – 2007. – № 11. – С. 57 – 69.
4. Лисецький А. Аграрний сектор України: адаптивний саморозвиток і глобальні виклики у регіональному вимірі / А. Лисецький, М. Соломко, І. Думіч // Економіка України. – 2007. – № 11. – С. 57 – 69.
5. Саблук П. Стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України / П. Саблук // Економіка України. – 2009. – № 2. – С. 4 – 18.

6.Макарчук О.Г. Продовольча безпека у контексті розвитку біологічних джерел енергії / О.Г. Макарчук // Наук. вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. – 2010. – № 154, ч.1. – С. 56 – 61.

7. Шкаберін В.М. Державне забезпечення продовольчої безпеки України : дис... канд. наук з держ. упр. / В.Н. Шкаберін – Харків, 2006. – 195 с.

4.4. Концептуальные подходы к планированию агробизнеса в современных условиях

Предпринимательская деятельность в условиях становления и развития рыночной экономики в Украине охватывает все сферы хозяйственной жизни. Значительное распространение она получила и в сельской местности, приобретая формы как коллективного, группового, так и индивидуально-частного предпринимательства. Осуществление этой деятельности немислимо без четкого экономического расчета и видения перспективы.

Объективная необходимость планирования в рыночных условиях объясняется усилением конкурентной борьбы, возрастанием значимости целей и мотивов, ограниченностью ресурсов предприятия, нестабильностью внешней среды, необходимостью гибкости при принятии управленческих решений.

Для сельскохозяйственного производства всегда были актуальными задачи поиска методов планирования, позволяющих повысить эффективность деятельности организации: увеличить объемы производства, улучшить качество производимой продукции, снизить затраты материально-технических ресурсов, повысить производительность труда.

Хозяйственная деятельность аграрных товаропроизводителей формируется на плановых началах. Надлежащим образом разработанные планы являются правовой базой всего ведения сельскохозяйственного производства, и даже небольшие ошибки, допущенные в составлении плана, могут привести к непоправимым последствиям в деятельности предприятия.

Планирование в сельском хозяйстве имеет ряд специфических особенностей, связанных с необходимостью комплексного учета значительно большего количества факторов, чем в других отраслях народного хозяйства, а именно:

- биологических, к которым относятся биологические циклы производства, защита растительного и животного мира, карантинные правила и т.п.;

- технологических. В сельском хозяйстве технологии чрезвычайно дифференцированные и диверсифицированные. Они зависят от природных экономических условий, технической оснащенности производства, финансовых возможностей производителя. Варианты